

התיישבות בנגב לפני קום המדינה

שלושת המצפים

בשנת 1939 יצא ספר הלבן מחמיד מטעם הבריטים ובו הגבלות קשות על היהודים בארץ ישראל. בין השאר הוגבלה התיישבות יהודית ורכישת קרקעות דרומית לקו באר-שבע-סדום. הנהגת הישוב העברי הגיבה על כך החלטה על ייסוד יישובים חדשים בנגב. בכדי להערים על החוק הבריטי, יישובים אלו הוגדרו כ-"מצפים", ויעודן היה תחנת מחקר. כלומר: לא יישוב עברי אלא תחנת מחקר ובו אוכלוסייה מצומצמת הבוחנת את אפשרויות הקיום בנגב לאור האקלים המדברי.

בשנת 1943 הוקמו שלושה מצפים בנגב על אדמות שרכשה קק"ל: מצפה גבולות, מצפה בית אשל ומצפה רביבים. הבריטים שמחו על הקמת המצפים בשל הערכתם את המחקר. שלושת המצפים הוקמו בתבנית אחידה - חצר מרובעת מוקפת חומה, ובפינתה מגדל תצפית. בצלע אחת של הריבוע מבני המגורים, ובצלע השנייה מבני השירות.

בין המחקרים שנעשו במצפים:

- מדידה של כמות הטל היורדת בקיץ.
- נסיונות שונים לאיגום וסכירה של מי שטפונות.
- חקלאות על בסיס מים מליחים. כיום ברביבים קיים כרם הזיתים הגדול ביותר במזה"ת, המושקה אך ורק ממים מליחים.
- בתקופות קשות אף בני האדם שם שתו מים מליחים.
- בחינה של שיטות חקלאות שונות.

המצפים התמודדו עם ניתוק ובידוד רב עקב המרחקים הרבים בניהם ובין יישובים אחרים בארץ. בשנת 1947 סיירה בארץ ועדת אונסקו"פ מטעם האו"ם במטרה למפות את הארץ לשטח למדינה ערבית ומדינה עברית. חברי הוועדה התפלאו מאוד לראות התיישבות חזקה במדבר, וזה הוביל אותם כנראה לשייך את הנגב עם שטחי המדינה העברית.

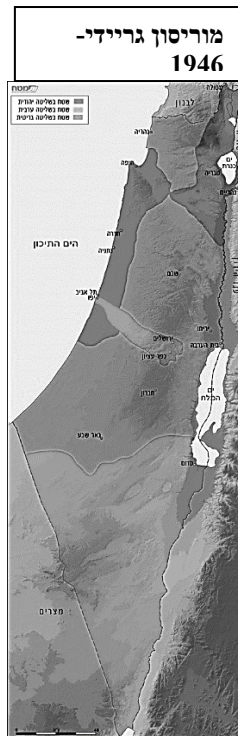
אחת עשרה הנקודות

בשנות ה-40 הרוב המוחלט של היישוב העברי בארץ היה במישור החוף ובצפון הארץ. להוציא יישובים ספורים, לא היו כמעט מקומות יישוב עבריים בנגב. בנגב היו כ-50,000 בדואים.

בשנת 1937 פרסמה ועדת פיל המלצה לחלוקת הארץ. הנגב יועד להיות בשליטה ערבית.

בשנת 1946 הבריטים פרסמו את "תכנית מורסיון גריידי". ועדת מומחים אנגלו-אמריקאית שמונתה לבדוק בעיית ארץ ישראל המליצה על חלוקת שטחי א"י – כי 17% משטחי ארץ ישראל ישויכו למדינה היהודית, 40% ישויכו למדינה הערבית ו-43% אחוז (כולל ירושלים) יישארו בידי המנדט הבריטי. הנגב הצפוני יועד להיות חלק מהמדינה הערבית והנגב הדרומי יועד להישאר בשטח הבריטי.

לאור זאת התחדדה ההבנה בקרב מנהיגי היישוב העברי כי יש להפנות מאמצים להתיישבות בנגב ע"מ שלא להפסיד את השליטה עליו כאשר תקום המדינה העברית. תכנית אחת עשרה הנקודות תוכננה כך שיוקמו יישובים רבים בקרבה יחסית גיאוגרפית בכדי שיעזרו זה לזה מבחינה לוגיסטית וכלכלית. מנהיגי היישוב סברו שהבריטים יתקשו לפנות מספר רב של יישובים חדשים ועל כן הובילו את הרעיון.

השווה בין המפות השונות ביחס לשלטון על הנגב. (התייחס לדומה ושוונה)

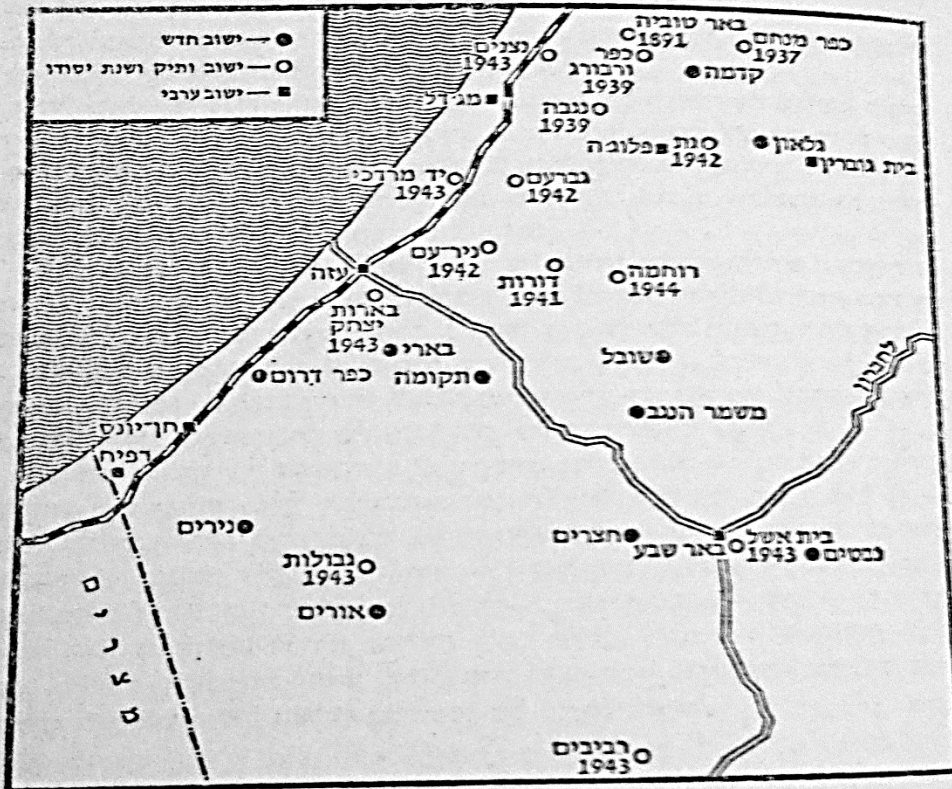

בי"א בתשרי תש"ז (6.10.1946), לאחר שנות שפל ארוכות בהתיישבות, מאז ימי "הומה ומגדל" (רי פרק ט"ז), עלו על הקרקע במשך יום אחד אחת-עשרה נקודות חדשות בשפלה ובנגב הצפוני. הגופים העולים ריכזו את קבוצות העלייה שלהם ביישובים הוותיקים שבדרום מגת ומרוחמה ועד לגבולות ולרביבים. עשרות רבות של משפחות הביאו תיל, עמודים, קירות צריפים, כלי עבודה, וכן כדי חלב ובלוני המצן, שהם הועברו נשק ותחמושת. במוצאי יום הכיפורים יצאו קבוצות

המאבק בזנת תש"ז

מפת עלייתן של 11 הנקודות בנגב ובשפלה בתשרי תש"ז (●)

העלייה למקומות שנועדו להן. ה"הגנה" קיבלה עליה את ארגון בטחונה של הפעולה כולה. כל חברי ה"הגנה" בדרום גויסו לפעולה. לכל נקודה הוצמד מפקד, שארגן את שמירתה. מהלקה מוגברת של פלמ"ח נשלחה להבטחת הפעולה ויחידות סיירים סיירו בסביבת היישובים שהוקמו היו: שובל, משמר הנגב, נבטים, חצרים, בארי, תקומה, כפר דרום, ניירים ואורים, צפונית יותר — גלאון וקדמה.

מתוך הספר: "קיצור תולדות ההגנה", פרופ' סלוצקי יהודה, עם עובד, 1978

נא להדגיש על המפה את שלושת המצפים בצבע אחד, ואת 11 הנקודות בצבע אחר.

